

INFORMAȚII DOCUMENTARE

AFLATE ÎN FONDUL PERSONAL „IOAN RAȚIU“

LÍDIA BRANCEANU

Scopul comunicării de față este de a face cunoscute informațiile documentare existente în fondul de arhivă Dr. Ioan Rațiu aflat în cadrul Direcției Generale a Arhivelor Statului, invitându-vă totodată la cercetarea acestuia pentru cunoașterea mai în amănunt a vieții și activității sale, cât și a personalităților care, cu însuflețire au participat la mișcarea memorandistă înscriindu-și numele în istorie.

Documentele fondului în cantitate de 1350 dosare (unități arhivistice) se referă la perioada anilor (1848—1928) și sunt constituite din scrisori, rapoarte, circulare, anunțuri, apeluri, jurnale, articole, ziare, reviste, procese-verbale, note, fotografii, în marea majoritate originale. Fondul de arhivă este structurat astfel: corespondență primită și trimisă de Ioan Rațiu (dosar I—707); note biografice (Dosar 708—712); documente privind viața particulară a lui IOAN RAȚIU (dosar 713—722); acte despre averea familiei (dosar 723—725); fotografii Ioan Rațiu și alți militanți (dosar 727—728); corespondența EMILIA RAȚIU (dosar 729—1082); corespondență cu diverși membri ai familiei (dosar 1083—1175); corespondență cu asociații și societăți (1176—1193); fotografii EMILIA RAȚIU și diverși (nr. 1194—1196); documente privind donații către biserici (1197—1199); documente ai căror emitenți nu au fost identificați (1200—1244); corespondența FELICIEI RAȚIU (1242—1257); corespondența DORINEI RAȚIU (1258); corespondență în limba germană și maghiară și diverse

Unitățile arhivistice au fost ordonate în cadrul fiecărei părți structurale, pe corespondenți, în ordine alfabetică și, în cadrul fiecărei litere-cronologic.

În cadrul notelor biografice se disting o serie de articole apărute în „Foaia Poporului“ cu referire la activitatea dr. Ioan Rațiu și a vieții acestuia. În articolul scris de Eugeniu Pataceanu și intitulat „Coroană eternă pe mormîntul doctorului Rațiu“ se aduce un omagiu celui care a activat pentru dezrobirea națiunii române din Transilvania și al cărui deces în 1902 a îndoliat inimile unei întregi națiuni¹.

Documentele referitoare la viața particulară a lui Ioan Rațiu reflectă legăturile sociale ale familiei acestuia cu personalitățile culturale ale epocii, mai ales cu cele din Transilvania, fiind invitat la o serie de ceremonii, celebrări de căsătorii, serate și alte reuniuni de mari și erudiți oameni de stat, dovadă concretă a stimei și considerației de care se bucura dr. Ioan Rațiu. Faptul nu era întâmplător; familia RAȚIU dintr-o

¹ Arh. St. București, fond dr. Ioan Rațiu, dosar 58, 1893.

considerație deosebită pentru semenii săi și din dorința creerii cadrului necesar ridicării sociale a românilor prin învățatură, s-a străduit să construiască, la Turda, în 1893, o școală pe care a dăruit-o locuitorilor care i-au purtat o neasemuită recunoștință².

Correspondența primită de la Vincentiu Babeș, Iuliu Coroianu, Gh. Pop de Băsești, George Barițiu, D. P. Barcianu, George Bogdan Duică, Valeriu Braniște, Eugen Brote, Ioan Droc, și alții arată strădania acestora de a imprima activităților desfășurate acea atmosferă care să redea românilor încrederea în viitoarea izbândă. Pentru permanentele legături pe care transilvănenii le-au avut în permanență cu românii de peste munți, este semnificativă scrisoarea dr. I. C. Drăgescu din Craiova care la 1874 se adresa astfel Emiliei Rațiu „Românii transilvăneni sunt un popor democratic prin excelență, mai democratici decât frații săi din România liberă. Au inimă, au curaj, au devotament, acestea trebuie cultivate cu afecțiune“. Continuându-și gândul, într-o altă scrisoare, acelaș doctor, îi exprimă Emiliei Rațiu, dorința fierbinte ca Transilvania să se unească cu România, sugerându-i ideea ca și femeile române să intre în arena luptei. În 1877 cu gândul îndreptat mereu spre Transilvania, dr. Drăgescu scria: „Un război crâncen amenință Orientul Europei. Pe malurile Dunării se agită destinele românismului, fiți încredințată că ne vom face datoria și chiar de vom cădea, vom cădea cu glorie. În asemenea momente supreme, eu apelez la Domnia ta, și la toate surorile din Transilvania, rugându-vă să faceți un comitet de doamne pentru Turda și satele din jur și să deschideți liste de subscriere în ajutorul soldaților români. Ceeace dați pentru venitorul României, libera Românie va ține cont de sacrificiile voastre³.“

Din Cernăuți, Nicu Țurcanu îi mulțumește Emiliei Rațiu pentru a-i fi dat privilegiul să vină în contact cu vetrele de cultură și civilizație românească din Transilvania și România.

În întregimea ei, corespondența ne ajută să parcurgem diferitele faze de redactare a memorandumului. În 1888, din Turda, Ioan Rațiu se adresa astfel lui A. Mureșianu: „Dl. Barițiu îmi scrie că te-ai apucat de elaborarea memorandumului. Cred că nu-mi vei lua în nume de rău dacă referitor la cuprinsul aceluia îți voi atrage atențiunea de câteva împrejurări de la care depinde rezultatul favoritoriu al aceluia memorial. După părerea mea, trebuie să fie cât se poate de scurt dar să cuprindă în sine toate gravaminele noastre; să fie în stil diplomatic cu vorbe frumoase dar nu servile, să spună adevărul, să combată sistemul și regimul, dar nu pe națiunea maghiară; ici coalea, unde s-ar putea evita combaterea elementului maghiar să se restrângă atacul la aristocrați și privilegiați, căci aceștia sunt și au fost inamicii noștri neîmpăcați pe când poporul lor și al secuilor au iobăgit deopotrivă cu noi⁴.“ Scrisoarea este semnificativă pentru atitudinea românilor la adresa maghiarilor.

De asemenea, prezintă un deosebit interes corespondența care atestă interesul manifestat de străini față de lupta românilor pentru dreptate. Astfel George Pop de Băsești îi comunică lui Ioan Rațiu că un corespon-

² Ibidem, dosar 566, 1894—1896.

³ Ibidem, dosar 326, 1888.

⁴ Ibidem, dosar 548, 1895.

dent al ziarului „Allgemeine Zeitung“, din München, afirmă că în spațiile conducătorilor luptei românilor pentru drepturi stă națiunea întreagă; de asemenea, un corespondent englez arăta în ziarul „Independence Roumaine“ că dorința fruntașilor politici ai românilor din Transilvania este de a pune problema națională mai presus de interesele partidelor din România⁵.”

Fruntașii politici români s-au străduit să întocmească memorandumul de o așa manieră încât să exprime întreg adevărul în numele căruia luptau. Inchiși pentru curajul de a fi exprimat durerea unui neam întreg, memorandiștii au fost sprijiniți moralicește de numeroasele scrisori venite din toate colțurile României. La 6 mai 1895, din Cetatea de Baltă Andrei Molnariu și Miron Dascălu se adresau lui Ioan Rațiu în următorii termeni: „În suferințele voastre, vă cerem ajutor, tărie și putere, deo D-zeu ca principiul salutar, cauza sfântă și dreaptă, pentru care v-ați jertfit să triumfeze și voi, cu amânare să deveniți liberi în ciuda dușmanilor, spre bucuria iubiților noștri și ai întreg neamului nostru. Cu voi am fost, cu voi sântem și cu voi vom fi până la cele din urmă⁶.”

Locuitorii din Cetea, la 6 mai 1895, scriau iubiților lor martiri: „Miine, în 7 mai se împlinește un an de când cu multă iubire de neam v-ați expus și cu îndrăzneală ați primit a apăra sfânta cauză a mult cercatului nostru neam, pentru care ați suferit și suferiți în temnițele ungurești. Vă mulțumim din inimă pentru dragostea și jertfele aduse pe altarul națiunii române. Primiți asigurarea că, conștiința noastră nu este liniștită, câtă vreme vă știm că suferiți pe nedrept pentru noi⁷.”

Scrisorile de acest fel sunt numeroase și semnificative pentru ceea ce a constituit procesul memorandiștilor pentru întreg neamul românesc. „Neînfrânților luptători! Prea iubiții noștri martiri și conducători — scriau locuitorii din Iara: „Cu cea mai mare dragoste, ce o putem nutri în piepturile noastre strivite și oțelite către Voi, iubiții noștri conducători și martiri, în ziua de astăzi 7 mai, o zi care va fi de neșters în memoria noastră. Voi, care cu o paciență de fier, ce numai românul o posedă, sunteți apăsați de aerul infect al zidurilor, întunecoaselor temnițe, și numai din dragoste și iubire curată ce o manifestați față de poporul românesc, care pururea vă are în sufletul lui! Credeți iubiților! că numele vostru, faptele voastre, suferințele voastre sunt întipărite cu litere neșterse în inima noastră, în tot minutul, în toate rugăciunile noastre ne rugăm pentru voi, ca zilele ce le aveți a le petrece în acele temnițe blestemate, să vă fie spre mângâierea sufletului vostru și al nostru⁸!”

Nu mai puțin interesante sunt scrisorile schimbate între familia Rațiu și în special cele ale Emiliei Rațiu cu diferite societăți care arată activitatea socială a acestora. Astfel, Societatea de lectură „Inocențiu Micu Klein“ îi mulțumește Emiliei Rațiu pentru contribuția bănească acordată. Corespondența cu președintele Societății literar-sociale „România“ — Constantin Moisil, cu Octavian Tăslăuanu, secretarul Asociației pentru literatura română și cultura poporului român, C.U. Societatea

⁵ Ibidem, dosar 582, 1895.

⁶ Ibidem, dosar 782—783, 1894.

⁷ Ibidem, 1176—1193, 1896.

⁸ Ibidem, dosar 1203, 1877.

Academică „România Jună“ din Viena fac dovada permanentei legături dintre toți românii de pe întreg cuprinsul țării, familia Rațiu fiind o punte de legătură între toți aceia care simțeau și gândeau românește⁹.

Este impresionantă strădania desfășurată, în paginile „Gazetei de Transilvania“ pentru a fi cuprinse noutăți culturale și din Moldova și Muntenia. Tocmai de aceea Comitetul central executiv și secțiunea din București a Ligii Culturale pentru unitatea tuturor românilor îl invită pe Ioan Rațiu să țină conferințe. C.U. această ocazie profesorii Universității din București, între care Spiru Haret, G. Cantili, D. D. Brîndză, V. A. Urechia, I. Bogdan își exprimă revolta față de procesul înscenat la Cluj, într-o vreme în care naționalitățile conștiente se afirmau tot mai mult¹⁰.

Ca și cei de ieri, generația actuală, la 100 de ani distanță, de acel proces care a antrenat spiritele unui neam întreg își aduce prinosul de neuitare prin reactualizarea unui moment de adâncă semnificație pentru poporul român.

INFORMATIONS DOCUMENTAIRES QUI SE TROUVENT DANS LE FOND PERSONNEL „ION RAȚIU“

(Résumé)

Le but de cet article, comme l'auteur précise dès le début, est celui de faire connues les informations qui existent dans le fond d'archive Dr. Ioan Rațiu (1828—1902) qui se trouve à la Direction Générale des Archives de l'état.

Les documents contenus en 1350 dossiers (unités d'archive) se réfèrent à la période des années 1848—1928 et sont constitués de: lettres, rapports, annonces, appels, notes, photos, articles, journaux...

Les 1350 unités d'archive sont ordonnées dans le cadre de chaque partie structurale par correspondants, en ordre alphabétique et dans le cadre de chaque lettre-cronologiquement.

⁹ Ibidem, dosar 660, 1901.

¹⁰ Ibidem, dosar 602, 1894.